

STUDIJNÍ OPORA

VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ, ŽÁKŮ A STUDENTŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI VE ŠKOLSKÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPÍSECH

PhDr. Ivana Slavíková

Obsah:

1. Úvod
2. Vymezení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
3. Práva žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
4. Vyrovnávací a podpůrná opatření
5. Formy vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
6. Individuální vzdělávací plán
7. Asistent pedagoga
8. Zařazování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a vzdělávacích programů
9. Poradenské služby ve školách a školských poradenských zařízeních

1. Úvod

Rámec pro vzdělávání dětí, žáků a studentů (dále jen „žáci“) se speciálními vzdělávacími potřebami stanovuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších změn. Podrobnosti vzdělávání těchto žáků upravují předpisy navazující na školský zákon, zejména vyhláška č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb. (dále jen „vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními potřebami“), ale i další resortní normy.

Významnou roli v péči o žáky se speciálními vzdělávacími potřebami hrají školní a školské poradenské služby. Jejich konkrétní úkoly jsou zakotveny řadou ustanovení jak ve školském zákoně, tak i ve vyhláškách, které na tento zákon navazují. Podrobněji je systém poradenských služeb vymezen vyhláškou ke školskému zákonu č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. (dále jen „vyhláška o poradenských službách“)

V následujícím textu se vedle příslušných ustanovení školského zákona zabýváme především oběma uvedenými vyhláškami, a to s ohledem na změny, které v oblasti vzdělávání a poradenských služeb pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami přinesly novely těchto vyhlášek platné od září 2011.

2. Vymezení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Žáky se speciálními vzdělávacími potřebami vymezuje § 16 školského zákona takto:

§ 16 odst. 1 až 4 zákona č. 561/2004 Sb., ve znění pozdějších změn

- (1) *Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.*
- (2) *Zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.*
- (3) *Zdravotním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání.*
- (4) *Sociálním znevýhodněním je pro účely tohoto zákona*
- a) rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,*
 - b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova,*
 - c) postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území ČR podle zvláštního právního předpisu¹.*

Podle následujícího odst. 5 § 16 školského zákona zjišťuje speciální vzdělávací potřeby žáků školské poradenské zařízení. Problémy související se zjišťováním speciálních vzdělávacích potřeb se v praxi nejčastěji objevují při rozlišování zdravotního postižení a zdravotního znevýhodnění, a to zejména v případech poruch učení a chování, a dále pak při diagnostice sociálního znevýhodnění.

Pokud jde o první problém, tj. rozlišení zdravotního postižení a zdravotního znevýhodnění v případech poruch učení a chování: podle zákona možné je za žáka se zdravotním postižením považovat pouze takového žáka, u kterého byla zjištěna specifická porucha učení (SPU) nebo specifická porucha chování, tj. porucha pozornosti, resp. porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD/ADD) - v zákoně je užíván starší termín „vývojové“ poruchy učení a chování. O žáka se zdravotním znevýhodněním se v souladu s dikcí zákona jedná naopak v případě takové poruchy učení či chování, která vznikla v důsledku jiných zdravotních poruch a tento specifický charakter nemá.

„Kategorie“ žáků se zdravotním znevýhodněním je nesmírně široká a jako celek velmi obtížně uchopitelná. Obtíže, problémy a poruchy, které významně ovlivňují vzdělávání a podle dikce zákona do této kategorie patří, mají velmi různorodé příčiny. Mohou souviset s neurologickým onemocněním žáka, s hraniční úrovní jeho rozumových schopností, se zanedbávající, příliš autoritativní nebo příliš liberální výchovou v rodině, s disharmonickým vývojem žákovy osobnosti, s konfliktem mezi vnějšími požadavky a vnitřními potřebami žáka, s celkovým oslabením jeho organismu např. v důsledku dlouhodobé hospitalizace, s citovou deprivací a dlouhou řadou dalších nepříznivých faktorů a okolností žákova vývoje.

Vzdělávání žáků se zdravotním znevýhodněním klade na pedagogy často vyšší nároky, než vzdělávání žáků se zdravotním postižením; finanční prostředky nad rámec běžného normativu jsou však v současné době školám poskytovány prakticky výhradně na opatření určená na podporu žáků se zdravotním postižením.

Uvedené problémy lze podle našeho názoru řešit tak, že namísto vymezování obsahu zdravotního postižení a zdravotního znevýhodnění budou stanoveny podmínky pro zohlednění funkčních důsledků, které mají různé obtíže, problémy a poruchy pro vzdělávání jednotlivých žáků. Znamená to stanovovat nikoli „diagnózy“, ale konkrétní formy podpory,

kteře řák pro optimalizaci svého vzdělávání potřebuje. Některý řák může potřebovat např. modifikaci učiva tak, aby se dosáhlo laťky, které je schopný dosáhnout včetně zvyšování té laťky podle jeho vývoje a měnící se úrovně jeho znalostí a dovedností, jiný může potřebovat modifikaci nikoli učiva, ale vzdělávacích postupů a využívání kompenzačních pomůcek, dalšímu je třeba např. „jen“ pomoci dohnat, co zameřkal dlouhodobou nemocí, jiný může potřebovat víceméně jednorázovou podporu, např. zajištění bezbariérového přístupu atd. Jedná se zde tedy o inkluzivní přístup k řákům se speciálními vzdělávacími potřebami, který je zaměřen spíše na odstraňování překážek v učení než na nahrazování deficitů. V současné době je snaha vymezit několik stupňů, které by vyjadřovaly míru potřebné podpory řáka v určité oblasti a současně zohledňovaly, v kolika různých oblastech řák podporu potřebuje.

Druhý problém souvisí, jak bylo uvedeno výře, se stanovováním sociálního znevýhodnění. Jedná se o sociální znevýhodnění podle již citovaného § 16 odst. 4, písm. a) školského zákona, ve kterém je za znevýhodňující označeno rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením a ohrožení sociálně patologickými jevy. Toto vymezení pak doplňuje § 1 odst. 6 vyhlášky o vzdělávání řáků se speciálními potřebami. Odstavec byl do § 1 vyhlášky doplněn při její novelizaci v r. 2011 právě v souvislosti s požadavkem bližší specifikace sociálního znevýhodnění.

§ 1 odst. 6 vyhlášky č. 73/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.

(6) Za řáka se sociálním znevýhodněním se pro účely poskytování vyrovnávacích opatření² podle odst. 2 považuje zejména řák z prostředí, kde se mu nedostává potřebné podpory k řádnému průběhu vzdělávání včetně spolupráce zákonných zástupců se školou, a řák znevýhodněný nedostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.

K posouzení, zda se řákovi dostává či nedostává potřebné podpory pro vzdělávání, lze využít analýzu výsledků pedagogicko-psychologické diagnostiky, školních produktů řáka, informací od jeho rodičů, učitelů, lékařů atd., tyto údaje však nemusí být k dispozici nebo mohou být neúplné či jinak nedostačující. Spolupráce zákonných zástupců se školou může splňovat formální kritéria aniž by však přinášela potřebný efekt. V řadě případů je tedy obtížné konstatovat sociální znevýhodnění bez součinnosti s orgány sociálně právní ochrany.

Spolupráce školy s OSPOD je obvykle vymezena ve školním nebo organizačním řádu školy včetně specifikace případů, kdy má škola o tuto spolupráci požádat. Spolupráce školských poradenských zařízení s OSPOD je uvedena v § 116 školského zákona jako jeden z jejich úkolů.

V literatuře jsou nejčastěji uváděny následující příčiny sociálního znevýhodnění ve vztahu ke vzdělávání řáků:

- Nedostatečná zkušenost se zprostředkovaným učením, která má za následek oslabené kognitivní funkce. Podle Feuersteina se dítě učí především přímým kontaktem s předměty a jevy svého prostředí a v interakci s nimi; nemá-li tedy ve svém prostředí dostatek přiměřených podnětů, může v jeho kognitivním vývoji docházet k tzv. „pseudoretardaci“.
- Odlíšná úroveň kulturního kapitálu rodiny. Východiskem je teze, že řáci z vyšších společenských vrstev jsou ve výhodě oproti svým spoluřákům z nižších vrstev vyšší mírou kulturního kapitálu. V průběhu výchovy v rodině tak získávají lepší jazykové schopnosti a kulturní znalosti, které podmiňují jejich školní úspěšnost.
- Rozdílný jazykový kód. Jedná se o schopnost dítěte pracovat s mateřským jazykem; vychází se ze zjištění potvrzujících, že dítě si osvojuje jazyk na úrovni sociální třídy, z které pochází.

- Odlišná míra rodičovských investic do dětí. Bylo zjištěno, že rodiče s vyšším socioekonomickým statutem (vyšší dosažené vzdělání – vyšší příjmy rodiny – vyšší prestiž vyplývající z profesní pozice) obvykle více investují do budoucnosti svých dětí; jako jedna z dimenzí rodičovských investic do dítěte je uváděna i míra rodičovské podpory domácí přípravy dítěte do školy.
- Dlouhodobě nízké příjmy rodiny (její ekonomický kapitál). Je prokázáno, že rodiče v dlouhodobé ekonomické nouzi častěji prožívají deprese, úzkosti, hněv.... častěji se u nich také objevuje užívání návykových látek, antisociální chování apod. V souvislosti s tím bývají méně citliví k potřebám dětí, což se negativně projeví v jejich výchově a v péči o ně.

Vedle definice žáků se sociálním znevýhodněním vymezuje novela č. 147/2011 Sb. vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami také kategorii žáků s těžkým zdravotním postižením³:

§ 1 odst. 5 vyhlášky č. 73/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.

(5) Za žáka s těžkým zdravotním postižením se pro účely této vyhlášky považují žáci s těžkým zrakovým postižením, s těžkým sluchovým postižením, s těžkým tělesným postižením, s těžkou poruchou dorozumivacích schopností, hluchoslepí, se souběžným postižením více vadami, s autismem, s těžkým tělesným či hlubokým mentálním postižením. Těmto žákům s ohledem na rozsah speciálních vzdělávacích potřeb náleží nejvyšší míra podpůrných opatření.

Tuto kategorii pak vyhláška používá zejm. v souvislosti s některými činnostmi asistenta pedagoga, počtem dětí ve třídě zřízené pro tyto žáky a počtem pedagogických pracovníků zabezpečujících souběžně vzdělávání těchto žáků.

3. Práva žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Práva žáků se speciálními vzdělávacími potřebami jsou stanovena v § 16 odst. 6 školského zákona takto:

§ 16 odst. 6 školského zákona

Děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mají právo na vzdělávání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení. Pro žáky a studenty se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním se při přijímání ke vzdělávání a při jeho ukončování stanoví vhodné podmínky odpovídající jejich potřebám. Při hodnocení žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami se přihlíží k povaze postižení nebo znevýhodnění.

Uvedená práva jsou zohledněna v dalších ustanoveních školského zákona, která se obsahu, metod a forem vzdělávání, poradenských služeb, podmínek přijímání a ukončování vzdělávání a způsobů hodnocení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami týkají. Podrobněji jsou tato práva specifikována také v předpisech navazujících na školský zákon, zejm. ve vyhlášce o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, vyhlášce o poskytování poradenských služeb, vyhlášce č. 671/2004 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o organizaci přijímacího řízení ke vzdělávání ve středních školách, ve znění pozdějších změn a vyhlášce č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, ve znění pozdějších změn.

4. Vyrovnávací a podpůrná opatření

Novela č. 147/2011 Sb. vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami stanovuje, že vzdělávání těchto žáků se uskutečňuje s využitím vyrovnávacích a podpůrných opatření. Odlišení vyrovnávacích a podpůrných opatření znamená rozlišení dvou úrovní podpory žáků se speciálními vzdělávacími potřebami – o první úrovni, vyrovnávacích opatřeních, může rozhodnout škola sama na základě pedagogického posouzení vzdělávacích potřeb žáka; jedná se o opatření poskytovaná žákům se zdravotním a se sociálním znevýhodněním. Druhá úroveň jsou opatření podpůrná určená pro vzdělávání žáků se zdravotním postižením; jejich poskytování je podmíněno doporučením školského poradenského zařízení.

§ 1 odst. 1 až 3 vyhlášky č. 73/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.

1) Vzdělávání dětí, žáků a studentů (dále jen „žák“) se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen „speciální vzdělávání“) a mimořádně nadaných se uskutečňuje s využitím vyrovnávacích a podpůrných opatření.

(2) Vyrovnávacími opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním se pro účely této vyhlášky rozumí využívání pedagogických, popřípadě speciálně pedagogických metod a postupů, které odpovídají vzdělávacím potřebám žáků, poskytování individuální podpory v rámci výuky a přípravy na výuku, využívání poradenských služeb školy a školských poradenských zařízení, individuálního vzdělávacího plánu a služeb asistenta pedagoga. Škola tato opatření poskytuje na základě pedagogického posouzení vzdělávacích potřeb žáka, průběhu a výsledků jeho vzdělávání, popřípadě ve spolupráci se školským poradenským zařízením.

*(3) Podpůrnými opatřeními při vzdělávání žáků se zdravotním postižením se pro účely této vyhlášky rozumí využití **speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, zajištění služeb asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve třídě nebo studijní skupině nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka.***

Vzhledem k tomu, že při zběžném pohledu se mohou odlišnosti mezi vyrovnávacími a podpůrnými opatřeními jevit jako obtížně identifikovatelné, jsou v našem textu mezi podpůrnými tučně vyznačena ta opatření, která se mezi vyrovnávacími neobjevují⁴. Jedná se zejména o kompenzační a rehabilitační pomůcky, speciální učebnice a didaktické materiály, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče a snížení počtu žáků ve třídě nebo jiná úprava organizace vzdělávání. Poskytování těchto tučně vyznačených opatření vyžaduje finanční prostředky nad rámec běžného normativu stanovovaného na žáka, i proto nelze tato podpůrná poskytovat jen na základě posouzení vzdělávacích potřeb žáka školou, ve které se vzdělává.

Služby asistenta pedagoga, které vyžadují také finanční prostředky nad rámec běžného normativu, mohou být jak podpůrným, tak i vyrovnávacím opatřením. Podle § 16 odst. 9 školského zákona je vyjádření školského poradenského zařízení nezbytným podkladem pro zřízení funkce asistenta pouze pro žáka se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním (přesněji do třídy, kde se tento žák vzdělává). Potřebu asistenta pro žáky se sociálním znevýhodněním tedy může posoudit škola sama, bez tohoto vyjádření. Kraje mohou financovat asistenty z krajského normativu a ze své vytvořené rezervy, prostředky, které mají pro tento účel k dispozici, jsou však vesměs velmi omezené. Financování asistentů je zajišťováno také z evropských případně dalších projektů, na asistenty pro žáky se sociálním znevýhodněním jsou také vypisovány rozvojové programy⁵

5. Formy vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami stanovuje následující formy vzdělávání žáků se zdravotním postižením:

§ 3 odst. 1 až 3 vyhlášky č. 73/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.

(1) Speciální vzdělávání žáků se zdravotním postižením je zajišťováno

- a) formou individuální integrace,*
- b) formou skupinové integrace,*
- c) ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (dále jen „speciální škola“) nebo*
- d) kombinací forem uvedených pod písmeny a) až c).*

(2) Individuální integraci se rozumí vzdělávání žáka

- a) v běžné škole, nebo*
- b) v případech hodných zvláštního zřetele ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení.*

(3) Skupinovou integraci se rozumí vzdělávání žáka ve třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole nebo ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení.

K tomuto ustanovení považujeme za nutné upozornit na možnost záměny termínu speciální škola s termínem základní škola speciální. Termín „speciální škola“ je užíván ve vyhlášce o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami jako legislativní zkratka pro jakoukoli školu samostatně zřízenou pro žáky se zdravotním postižením, např. školu pro žáky se zrakovým postižením, pro žáky s tělesným postižením, základní školu praktickou atp. Termín je tedy možné použít výhradně pro označení školy. „Základní škola speciální“ je oproti tomu nikoli pouhým označením, ale druhem školy. Je určena pro vzdělávání žáků se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, s více vadami a s autismem. Základní škola speciální je vymezena v §§ 16, 45 a 48 školského zákona⁶ a jejím ukončením žák získává základy vzdělání. Tato škola má 10 ročníků, na 1. stupni je to 1. až 6., na 2. stupni 7. až 10. ročník.

Vzdělávání žáků se zdravotním znevýhodněním a žáků se sociálním znevýhodněním probíhá v souladu s dílkou vyhlášky v běžné škole a výhradně podle běžného vzdělávacího programu. Ve školách, třídách či studijních skupinách zřízených pro žáky se zdravotním postižením se žáci se zdravotním znevýhodněním a žáci se sociálním znevýhodněním mohou vzdělávat pouze výjimečně a pouze pro dobu nezbytně nutnou k vyrovnání jejich znevýhodnění (více k tomu v kapitole 8 věnované zařazování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol a vzdělávacích programů).

6. Individuální vzdělávací plán

Vzdělávání žáků se zdravotním postižením je v běžných školách, případně ve školách určených pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení, obvykle realizováno podle individuálního vzdělávacího plánu. Individuální vzdělávací plán (dále „IVP“) může být samozřejmě stanoven i pro žáky se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním. Vzdělávání podle IVP povoluje ředitel školy na žádost zákonných zástupců, resp. zletilého žáka. U žáků se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je k povolení vzdělávání podle IVP třeba písemné doporučení školského poradenského zařízení.

§ 18 školského zákona

Ředitel školy může s písemným doporučením školského poradenského zařízení povolit nezletilému žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami nebo s mimořádným nadáním na žádost jeho zákonného zástupce a zletilému žákovi nebo studentovi se speciálními vzdělávacími potřebami nebo s mimořádným nadáním na jeho žádost vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu. Ve středním vzdělávání nebo vyšším odborném vzdělávání může ředitel školy povolit vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu i z jiných závažných důvodů.

§ 50 odst. 3 školského zákona

Žákovi, který se nemůže pro svůj zdravotní stav po dobu delší než dva měsíce účastnit vyučování, stanoví ředitel školy takový způsob vzdělávání, který odpovídá možností žáka, nebo mu může povolit vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu podle § 18. Zákonný zástupce žáka je povinen vytvořit pro stanovené vzdělávání podmínky.

Jedním z hlavních východisek IVP jsou základní kurikulární dokumenty, tj. rámcové vzdělávací programy (dále jen „RVP“) ⁷. RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy, tj. předškolní, základní a střední vzdělávání, a podle zásad stanovených v RVP si pak škola vytváří svůj školní vzdělávací program. Ke každému RVP existuje manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů, který seznamuje s postupem tvorby školního vzdělávacího programu a s konkrétními příklady.

Součástí RVP je část věnovaná vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, ve které jsou stanoveny podmínky pro jejich vzdělávání. Tyto podmínky musí být ve školních vzdělávacích programech škol, které žáky se speciálními vzdělávacími potřebami vzdělávají, uvedeny a konkretizovány. Na úrovni školního vzdělávacího programu je možné:

- Přizpůsobit a upravit vzdělávací obsah pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami tak, aby bylo dosaženo souladu mezi vzdělávacími požadavky a jejich skutečnými možnostmi.
- Stanovit i odlišnou délku vyučovací hodiny (v souladu s § 26 odst. 1 školského zákona)
- Zařadit speciální vyučovací předměty (podpůrná opatření v souladu s § 1 odst. 3 vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami) a předměty speciálně pedagogické péče (vyrovnávací opatření v souladu s § 1 odst. 2 této vyhlášky) podle druhu postižení nebo znevýhodnění. Může se jednat např. o logopedickou péči pro děti rizikem či projevy narušení komunikačních schopností, zrakovou stimulaci, práci s optickými pomůckami, čtení a psaní Braillova písma, prostorovou orientaci a samostatný pohyb pro děti se zrakovým postižením, znakový jazyk pro děti neslyšící, zdravotní tělesnou výchovu pro děti zdravotně oslabené, komunikační a sociální dovednosti pro děti s různými druhy speciálních vzdělávacích potřeb, nápravu specifických poruch učení apod.
- Uvést, jakých kompenzačních a didaktických pomůcek, speciálních učebnic, výukových programů je ve vzdělávání využíváno.
- Využít maximální týdenní časové dotace stanovené pro jednotlivé ročníky k posílení předmětů, které vzhledem k postižení či znevýhodnění žáků vyžadují vyšší časovou dotaci (maximální týdenní hodinové dotace pro jednotlivé ročníky ZŠ a pro SŠ a VOŠ stanovuje § 26 odst. 2 školského zákona, nejnižší počty hodin stanovují jednotlivé RVP)
- Zřídit funkci asistenta pedagoga.
- Ve výjimečných případech - pokud zdravotní postižení žáka objektivně neumožňuje realizaci vzdělávacího obsahu některého vzdělávacího oboru RVP nebo jeho části – je ve školním vzdělávacím programu možné nahradit příslušný vzdělávací obsah nebo jeho část příbuzným, případně jiným vzdělávacím obsahem, který lépe vyhovuje vzdělávacím

možnostem žáka se zdravotním postižením. Pozor ale: povinné předměty musí být v každém případě dodrženy.

Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami stanovuje, že vytvořené školní vzdělávací programy jsou hlavním podkladem pro tvorbu individuálních vzdělávacích plánů. Dalšími podklady pro IVP jsou podle této vyhlášky závěry speciálně pedagogického, popřípadě psychologického vyšetření školským poradenským zařízením a vyjádření zákonného zástupce, resp. zletilého žáka, který by měl spolu se školou a školským poradenským zařízením na přípravě a realizaci IVP spolupracovat. Kromě těchto závazných dokumentů pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka mohou jako podklad pro tvorbu IVP sloužit i např. doporučení dětského nebo jiného odborného lékaře, klinického psychologa či logopeda aj. odborníka. IVP je podle vyhlášky závazným dokumentem pro zajištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka a musí být součástí dokumentace, kterou škola o žákovi vede.

Obsah IVP vymezuje vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v § 6 odst. 4 takto:

§ 6 odst. 4 vyhl. č. 73/2005 Sb., ve znění vyhl. č. 147/2011 Sb.

(4) Individuální vzdělávací plán obsahuje:

a) údaje o obsahu, rozsahu, průběhu a způsobu poskytování individuální speciálně pedagogické nebo psychologické péče žákovi včetně zdůvodnění,

b) údaje o cíli vzdělávání žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, včetně případného prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úpravu konání závěrečných zkoušek, maturitních zkoušek nebo absolutoria,

c) vyjádření potřeby dalšího pedagogického pracovníka nebo další osoby podílející se na práci se žákem a její rozsah; u žáka střední školy se sluchovým postižením a studenta vyšší odborné školy se sluchovým postižením se uvede potřebnost nezbytných tlumočnických služeb a jejich rozsah, případně další úprava organizace vzdělávání,

d) seznam kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů nezbytných pro výuku žáka nebo pro konání příslušných zkoušek,

e) jmenovité určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka,

f) předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu

g) závěry speciálně pedagogických, popřípadě psychologických vyšetření.“

V jednotlivých částech IVP by měly být vypsány metody a prostředky práce s žákem, postupy pro individuální práci, možnosti hodnocení žáka, vhodné způsoby ověřování jeho vědomostí atd. Návod na zpracování IVP lze najít např. na stránkách www.ferovaskola.cz, jeden konkrétní příklad za všechny kvalitně zpracované IVP je dostupný z <http://spp.ippp.cz/download/studijni-materialy/Vaclava-Tomicka-IVP-pro-zak-vada-reci.pdf>.

Následující odstavce § 6 vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami vymezují některé další povinnosti školy a školského poradenského zařízení týkající se IVP:

§ 6 odst. 5 až 8 vyhlášky č. 73/2005 Sb. ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.

(5) Individuální vzdělávací plán je vypracován zpravidla před nástupem žáka do školy, nejpozději však 1 měsíc po nástupu žáka do školy nebo po zjištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka. Individuální vzdělávací plán může být doplňován a upravován v průběhu celého školního roku podle potřeby.

(6) Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy. Individuální vzdělávací plán se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem.

(7) Ředitel školy seznámí s individuálním vzdělávacím plánem zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka, který tuto skutečnost potvrdí svým podpisem.

(8) Školské poradenské zařízení sleduje a dvakrát ročně vyhodnocuje dodržování postupů a opatření stanovených v individuálním vzdělávacím plánu a poskytuje žákovi, škole i zákonnému zástupci žáka poradenskou podporu. V případě nedodržování stanovených opatření informuje o této skutečnosti ředitele školy.

7. Asistent pedagoga

Podle § 16 odst. 9 školského zákona může ředitel školy se souhlasem krajského úřadu zřídit ve třídě, ve které se vzdělává žák se speciálními vzdělávacími potřebami, funkci asistenta pedagoga. V případě žáků se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním je k tomuto kroku nezbytné vyjádření školského poradenského zařízení.

Asistenty pro žáky se zdravotním postižením je možné zřizovat v běžných třídách mateřských, základních, středních a vyšších odborných škol, pro žáky s těžkým zdravotním postižením pak i ve třídách škol speciálních. Asistenti pro žáky se sociálním znevýhodněním mohou být zřizováni v běžných i speciálních školách a v přípravných třídách pro sociálně znevýhodněné děti s odkladem školní docházky.

Podle § 56 školského zákona ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem podmínky pro zřízení funkce asistenta pedagoga a podrobnosti o jeho činnosti. Tímto prováděcím předpisem je vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, která stanoví náplň činnosti asistenta takto:

§ 7 odst. 1 vyhlášky č. 73/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.

(1) Hlavními činnostmi asistenta pedagoga jsou:

- a) pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky a zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází,
- b) podpora žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí,
- c) pomoc žákům při výuce a při přípravě na výuku
- d) nezbytná pomoc žákům s těžkým zdravotním postižením při sebeobsluze a pohybu během vyučování a při akcích pořádaných školou mimo místo, kde škola v souladu se zápisem do školského rejstříku uskutečňuje vzdělávání

Novelou č. 147/2011 Sb. vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami byla do činností asistenta doplněna pomoc žákům při výuce a při přípravě na výuku a nezbytná pomoc žákům s těžkým zdravotním postižením při sebeobsluze a pohybu. Samostatná práce asistenta pedagoga s žákem či skupinou žáků samostatně nesnímá z vyučujícího pedagoga zodpovědnost za vedení a výsledek vyučovacího procesu i bezpečnost žáků.

Kromě asistenta pedagoga může mít těžce zdravotně postižený žák také osobního asistenta. Možnost působení osobního asistenta ve škole je uvedena v § 8 odst. 7 vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Osobní asistent je vymezen v § 38 odst. 1 a odst. 2 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších změn. Osobní asistent samozřejmě není pedagogickým pracovníkem a není hrazen z prostředků školy (jeho služby jsou hrazeny ze sociálního pojištění formou tzv. příspěvku na osobu blízkou).

Financování speciálních vzdělávacích potřeb žáků se zdravotním postižením, včetně financování činnosti asistentů pedagoga, je realizováno z krajských normativů; v případě, kdy je takto stanovené přímé výdaje nezabezpečují, může tyto potřeby dofinancovat krajský úřad z vytvořené rezervy. Příplatek k základní částce normativu na žáka, která je stanovována podle toho, jde-li o žáka mateřské školy, základní školy, gymnázia či střední odborné školy, je závislý na druhu zdravotního postižení žáka (mentální, zrakové, sluchové, tělesné) a na formě jeho vzdělávání (individuální integrace, skupinová integrace, škola samostatně zřízená pro žáky se zdravotním postižením). Stanovení výše základní částky normativu i tzv. „příplatku na postižení“ pro školy zřizované krajským úřadem či obcí je v kompetenci krajských úřadů, při jejím stanovení jsou omezeny pouze celkovým objemem přidělených finančních prostředků ze státního rozpočtu. Školy se tedy při podávání žádostí o zvýšení rozpočtu řídí pokyny krajských úřadů. Těmito pokyny se řídí i v případech, že normativně stanovený rozpočet školy nepostačuje na pokrytí zvýšených výdajů spojených se zřízením funkce asistenta pedagoga pro žáka se zdravotním postižením.

Financování asistentů pro žáky se sociálním znevýhodněním neprobíhá normativně. Zabezpečují je buď krajské úřady z vytvořené rezervy, nebo je zabezpečováno z dotačních rozvojových a operačních programů (o programech vyhlášených MŠMT jsme informovali v kapitole 2, viz pozn.č. 5).

Náležitosti, které musí obsahovat žádost o zřízení funkce asistenta, stanovuje vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami takto:

§ 7 odst. 2 vyhlášky č. 73/2005 Sb., ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.

Žádost o souhlas se zřízením funkce asistenta pedagoga obsahuje název a sídlo právnické osoby, která vykonává činnost školy, počet žáků a tříd celkem, počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, dosažené vzdělání asistenta pedagoga, předpokládanou výši platu nebo mzdy, zdůvodnění potřeby zřízení funkce asistenta pedagoga, cíle, kterých chce ředitel školy zřízením této funkce ve škole dosáhnout, a náplň práce asistenta pedagoga.

Žádost o zřízení asistenta podávají ředitelé škol většinou k novému školnímu roku, tj. ve druhém pololetí školního roku předcházejícího. Většina žádostí je vyřizována v období květen-srpen. O způsobu vyřízení žádosti obdrží škola písemné vyrozumění. Udělení souhlasu se zřízením funkce asistenta pedagoga ale nezakládá automaticky nárok na poskytnutí finančních prostředků na zabezpečení této funkce. Veškeré náležitosti rozpočtu projednává ředitel školy v dohodovacím řízení.

8. Zařazování žáků se SVP do škol a vzdělávacích programů

Podle školského zákona se pro žáky se zdravotním postižením zřizují školy, případně třídy, oddělení nebo studijní skupiny s upravenými vzdělávacími programy. Do těchto programů může ředitel školy žáka převést na základě písemného doporučení odborného lékaře a školského poradenského zařízení a s předchozím písemným souhlasem zákonného zástupce žáka.

Upravené vzdělávací programy jsou určeny pro žáky s lehkým, středně těžkým nebo těžkým mentálním postižením. Na úrovni základního vzdělávání se jedná o přílohu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (RVP ZV-LMP) a o Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání základní škola speciální (RVP ZŠS). Na navazující úrovni se pak jedná o

Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání praktická škola (RVP PRŠ), který má dva podobory:

- praktickou školu jednoletou určenou pro žáky, kteří ukončili RVP pro základní školu speciální,
- praktickou školu dvouletou, která je určena pro žáky, kteří ukončili základní vzdělání buď podle přílohy RVP ZV upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, zařazení do ní ale mohou být i žáci, kteří ukončili RVP pro základní školu speciální.

Novela č. 147/2011 Sb. vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami přinesla důležité změny v zařazování žáků do upravených vzdělávacích programů a do škol a tříd pro žáky s mentálním postižením. Tyto změny byly učiněny s cílem stanovit jednoznačná pravidla pro vzdělávání podle upravených vzdělávacích programů a omezit zejména základní vzdělávání žáků se zdravotním a se sociálním znevýhodněním v ZŠ praktických a ZŠ speciálních.

§ 3 odst. 4 a 5 vyhlášky č. 73/2005 ve znění 147/2011 Sb.

(4) Žák bez zdravotního postižení se nevzdělává podle vzdělávacího programu pro vzdělávání žáků se zdravotním postižením.

(5) Žák bez zdravotního postižení se výjimečně a pouze po dobu nezbytně nutnou pro vyrovnání jeho znevýhodnění může vzdělávat ve škole, třídě či studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením, pokud

a) jde o žáka se zdravotním znevýhodněním, který při vzdělávání v běžné škole i při zohledňování individuálních vzdělávacích potřeb a uplatňování vyrovnávacích opatření podle § 1 odst. 2 celkově selhává, a pokud to vyžaduje jeho zájem; ustanovení § 9 odst. 1 platí obdobně. Nejméně jedenkrát za školní rok škola posoudí, zda důvody pro vzdělávání žáka podle věty první trvají; pokud tyto důvody pominuly, navrhne zákonnému zástupci žáka nebo zletilému žákovi návrat do původní nebo jiné běžné školy, třídy nebo studijní skupiny,

b) jde o žáka se sociálním znevýhodněním, který při vzdělávání v běžné škole i při zohledňování individuálních vzdělávacích potřeb a uplatňování vyrovnávacích opatření podle § 1 odst. 2 celkově dlouhodobě selhává, a pokud to vyžaduje jeho zájem; ustanovení § 9 odst. 1 platí obdobně. Žák se sociálním znevýhodněním může být do školy, třídy či studijní skupiny zařazen nejdéle na dobu 5 měsíců; po dobu, po kterou je žák takto zařazen, zůstává žákem původní školy.

Podle § 3 odst. 4 novely vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se tedy žák bez mentálního postižení nemůže vzdělávat podle žádného z výše jmenovaných upravených vzdělávacích programů. Následující odstavec pak stanovuje, že žák se zdravotním nebo sociálním znevýhodněním se může vzdělávat ve škole nebo třídě zřízené pro žáky se zdravotním postižením pouze po dobu nezbytně nutnou k vyrovnání svého znevýhodnění. V této škole se ale vzdělává podle běžného, nikoli upraveného vzdělávacího programu s využitím IVP.

Společnou podmínkou zařazování žáků se zdravotním znevýhodněním a žáků se sociálním znevýhodněním do škol a tříd pro žáky se zdravotním postižením je, že žák při vzdělávání v běžné škole i přes uplatňování vyrovnávacích opatření celkově selhává. Další podmínky jsou pak odlišné pro vzdělávání žáků se zdravotním znevýhodněním a pro vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním. U žáka se zdravotním znevýhodněním ukládá vyhláška podmínku nejméně 1x za rok posoudit, zda důvody pro vzdělávání ve škole nebo třídě pro žáky se zdravotním postižením trvají a pokud pominuly, navrhnout zákonnému zástupci návrat do běžné školy nebo třídy. Vzhledem k tomu, že žák se zdravotním

znevýhodněním se i ve škole pro žáky se zdravotním postižením vzdělává podle běžného vzdělávacího programu, dostává na tohoto žáka škola normativ ve výši základní částky a případně příplatku na individuální integraci. Žák se sociálním znevýhodněním může být do školy nebo třídy pro žáky se zdravotním postižením zařazen maximálně na 5 měsíců, navíc v této době zůstává žákem původní školy, což znamená, že finanční prostředky na jeho vzdělávání zůstávají kmenové škole (nepřevádějí se).

Podle výkladu MŠMT předkládaného k novele č. 147/2011 Sb. vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami platí, že pokud se do 1.9.2011, kdy vešla tato novela v platnost, žák bez zdravotního postižení vzdělával ve škole pro žáky se zdravotním postižením a jeho zákonný zástupce nemá zájem o přestup svého dítěte do běžné školy, bude se tento žák vzdělávat dál dosavadním způsobem.

§ 9 odst. 1 vyhlášky č. 73/2005 Sb. ve znění vyhl. č. 147/2011 Sb.

„(1) Žáka lze zařadit do školy, třídy nebo studijní skupiny zřízené pro žáky se zdravotním postižením nebo převést do vzdělávacího programu upraveného pro žáky se zdravotním postižením jen:

a) na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení, jehož součástí je návrh konkrétních podpůrných opatření,

b) po projednání se zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem, včetně poskytnutí srozumitelného poučení podle přílohy k této vyhlášce; přiměřeného poučení se dostane také nezletilému žákovi,

c) s informovaným souhlasem uděleným zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem na formulář zpracovaný podle přílohy k této vyhlášce v případě základního vzdělávání.“

Písemná doporučení školských poradenských zařízení k zařazení žáka do upraveného vzdělávacího programu nebo do školy či třídy pro žáky se zdravotním postižením podle písmene a) mají maximální platnost 1 rok. Následné doporučení by pak mělo být vydáno do doby skončení platnosti doporučení předchozího, tak, aby na sebe doporučení časově navazovala.

Projednání a poučení podle písmene b) a získání informovaného souhlasu podle písmene c) je povinností školy, jejíž ředitel žáka do upraveného vzdělávacího programu nebo do školy či třídy pro žáky se zdravotním postižením zařazuje.

Příloha vyhlášky, na kterou se ustanovení odvolávají, je nazvána „*Minimální rozsah údajů a informací pro udělení informovaného souhlasu se zařazením žáka do některé z organizačních forem vzdělávání podle § 3 vyhlášky č. 73/2005 Sb. ve znění vyhl. č. 147/2011 Sb. a s převedením žáka do vzdělávacího programu pro žáky se zdravotním postižením podle § 49 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb. v základním vzdělávání*“. Uvádí se v ní, že zákonný zástupce žáka (resp. zletilý žák) musí být srozumitelně poučen zejm. o „...právech a povinnostech žáků a zákonných zástupců žáků ve vztahu k plnění povinné školní docházky, organizačních formách vzdělávání, jejich rozdílech a souvisejících organizačních změnách, struktuře vzdělávacích programů (RVP ZV, RVP ZV, část D, kapitola 8⁸, RVP ZV – příloha LMP, RVP pro obor vzdělávání základní škola speciální - díl I a II, školní vzdělávací program), rozdílech ve vzdělávacích programech a rozdílech ve výstupních klíčových kompetencích, organizačních změnách, které v souvislosti s převodem do jiného vzdělávacího programu mohou nastat, podpůrných nebo vyrovnávacích opatřeních, která mohou žákovi pomoci zvládat stávající vzdělávací program, možnosti diagnostického pobytu podle § 9 odst. 2, možnosti vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu a možnostech dalšího vzdělávání a profesního uplatnění.“ Na základě tohoto poučení pak zákonný zástupce podepisuje, že byl srozumitelně informován o možnostech a důsledcích vzdělávání svého dítěte podle vzdělávacího příslušného vzdělávacího programu a o možnostech a důsledcích

jeho vzdělávání v příslušné organizační formě vzdělávání, že informacím porozuměl, že měl možnost klást otázky a dostatečně zvážit podané odpovědi, že rozumí všem sdělením, souhlasí s nimi a že na tomto základě souhlasí se zařazením svého dítěte do zvolené formy vzdělávání a se vzděláváním podle příslušného vzdělávacího programu. Název vzdělávacího programu a organizační forma vzdělávání, do které je žák zařazován, musí být v dokumentu jasně uvedeny. Tento písemný souhlas zákonného zástupce musí získat ředitel školy samozřejmě dříve, než rozhodnutí o zařazení žáka vydá.

Ve výše citovaném § 3 vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se uvádí, že ustanovení § 9 odst. 1 platí obdobně i při zařazování žáků se zdravotním a sociálním znevýhodněním. Vzhledem k tomu, že tito žáci nemohou být vzdělávání podle upravených vzdělávacích programů, je třeba formulaci informovaného souhlasu v citované příloze příslušně upravit.

Následující odst. 2 § 9 novelizované vyhlášky stanovuje:

§ 9 odst.2 vyhlášky č. 73/2005 Sb. ve znění vyhl. č. 147/2011 Sb.

„(2) Zařazení žáka podle odstavce 1 může předcházet diagnostický pobyt. Diagnostický pobyt trvá, jde-li o zařazení do formy vzdělávání podle § 3 odst. 1 písm. a) nebo b), 2 až 6 měsíců, a jde-li o zařazení do formy vzdělávání podle § 3 odst. 1 písm. c) nebo d), 1 až 3 měsíce. Po dobu diagnostického pobytu zůstává žák žákem původní školy. Ustanovení § 9 odst. 1 se použije obdobně. O průběhu diagnostického pobytu vydá školské poradenské zařízení zletilému žákovi nebo zákonnému zástupci žáka zprávu a doporučení obsahující návrhy vzdělávání žáka. Zpráva a doporučení se vydávají nejpozději do 30 dnů ode dne ukončení diagnostického pobytu.

Zařazení do diagnostického pobytu je tedy také podmíněno písemným doporučením poradenského zařízení (dříve se na diagnostickém pobytu mohly školy dohodnout bez intervence pedagogicko-psychologické poradny nebo speciálně pedagogického centra). Poradenské zařízení má v souvislosti s tím povinnost vydávat o průběhu diagnostického pobytu zprávu a doporučení, a to ve standardní lhůtě pro vydání zprávy, tj. do 30 dnů od ukončení pobytu.

Délka diagnostického pobytu se liší podle toho, zda diagnostický pobyt probíhá v běžné škole nebo ve škole pro žáky se zdravotním postižením. V prvním případě trvá 3-6 měsíců, ve druhém pouze 1-3 měsíce. V původní vyhlášce byla délka diagnostického pobytu stanovena obecně na 2-6 měsíců, bylo však zjištěno, že čím delší je tento pobyt, tím častěji rodiče žádají, aby jejich dítě pokračovalo ve vzdělávání ve škole, kde tento diagnostický pobyt probíhá (ustanovení o délce diagnostického pobytu tedy sleduje cíl podpořit integraci omezením počtu žáků, jejichž základní vzdělávání se uskutečňuje v ZŠ praktických a ZŠ speciálních). Po dobu diagnostického pobytu ve škole pro žáky se zdravotním postižením se žák pochopitelně vzdělává podle toho vzdělávacího programu, podle kterého je vzděláván ve své kmenové škole.

Další změnou, kterou novela vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami přinesla je ustanovení, že po dobu diagnostického pobytu zůstává žák žákem své původní školy. Znamená to, že do školy, která diagnostický pobyt uskutečňuje, se nepřevádějí finanční prostředky na vzdělávání tohoto žáka.

Podle § 10 odst. 2 vyhlášky o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami mohou být na základě žádosti zákonného zástupce žáka zařazeni do třídy pro žáky se zdravotním postižením i žáci s jiným typem zdravotního postižení nebo se zdravotním znevýhodněním. Těchto žáků může být nejvýše 25% z maximálního počtu žáků ve třídě,

který je v případě žáků s „běžným“ zdravotním postižením 14 dětí, v případě žáků s těžkým zdravotním postižením 6 dětí. Zároveň se zde odvolávkou na § 3 odst. 4 a 5 říká, že pokud nejde o žáky s mentální retardací nemohou být vzděláváni podle upraveného vzdělávacího programu a že žáci se zdravotním znevýhodněním mají být do těchto tříd zařazováni jen ve výjimečných případech. I tady platí, že k zařazení žáka je nutné doporučení poradenského zařízení a informovaný souhlas zákonného zástupce žáka.

9. Poradenské služby ve školách a školských poradenských zařízeních

System poradenských služeb ve školství tvoří: poradenské služby poskytované ve školách výchovným poradcem a školním metodikem prevence, případně školním psychologem a/nebo školním speciálním pedagogem a služby školských poradenských zařízení, kterými jsou pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. Na poskytování poradenských služeb ve školství participují také střediska výchovné péče, která jsou součástí systému ústavní výchovy, ochranné výchovy a preventivně výchovné péče⁹.

Právo všech žáků na poradenskou pomoc školy nebo školského poradenského zařízení je stanoveno v § 21 odst. 1 písm. f) školského zákona, právo žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na tuto pomoc je zdůrazněno v § 16 odst. 6 téhož zákona. § 121 odst. 1 tohoto zákona zmocňuje ministerstvo stanovit prováděcím právním předpisem podrobnosti o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Tímto prováděcím předpisem je vyhláška o poradenských službách.

Podle § 1 odst. 1 této vyhlášky jsou poradenské služby poskytovány žákům, jejich zákonným zástupcům, školám a školským zařízením. § 1 odst. 2 definuje bezplatně poskytované, tj. standardní poradenské služby a odkazuje na výčet standardních činností v přílohách vyhlášky. Standardní činnosti vymezené v těchto přílohách zahrnují poradenské služby, které jsou pro podporu vzdělávání žáků nezbytné a jsou proto hrazeny státem. Poskytnutí služby, které vyžaduje výkon jedné nebo více těchto činností, je proto pro uživatele bezplatné. Příloha č. 1 vymezuje standardní činnosti pedagogicko-psychologických poraden (dále jen poradny), příloha č. 2 standardní činnosti speciálně pedagogických center (dále jen centra), příloha č. 3 standardní poradenské činnosti škol. Standardní činnosti jsou v rámci finančních prostředků přidělovaných ze státního rozpočtu a z rozpočtu zřizovatele povinny zajišťovat všechny poradny a centra příslušného typu a všichni poradenští pracovníci škol (tj. výchovní poradci, školní metodici prevence, školní psychologové, školní speciální pedagogové). § 1 odst. 2 dále uvádí, že podmínkou poskytnutí psychologické a speciálně pedagogické služby¹⁰ je předání informace o této službě žákovi a jeho zákonnému zástupci a písemný souhlas zletilého žáka nebo zákonného zástupce nezletilého žáka s touto službou. Informace, která musí být žákovi a v případě nezletilého žáka také jeho zákonnému zástupci poskytnuta před podepsáním souhlasu, je blíže specifikována v následujícím odstavci § 1 vyhlášky:

§ 1 odst. 3 vyhlášky č. 73/2005, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.

(3) Žák, v případě žáka, který má zákonného zástupce, také jeho zákonný zástupce, musí být školou nebo školským poradenským zařízením předem srozumitelně a jednoznačně informován o:

a) všech podstatných náležitostech poskytované služby, zejména o povaze, rozsahu, trvání, cílech a postupech poskytované poradenské služby,

b) prospěchu, který je možné očekávat a o všech předvídatelných důsledcích, které mohou vyplynout z poskytované poradenské služby, i možných následcích toho, když poradenská služba nebude poskytnuta.

c) o právech a povinnostech spojených s poskytováním poradenských služeb včetně práva žádat kdykoli poskytnutí poradenské služby znovu.

Novela č. 116/2011 Sb. vyhlášky o poradenských službách doplnila § 1 o další dvě ustanovení: odst. 4, který se týká lhůt pro zahájení služby, a odst. 5, který je věnován výsledku psychologické a speciálně pedagogické diagnostiky.

§ 1 odst. 4 a 5 vyhlášky č. 73/2005, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.

(4) Poradenská služba se začne poskytovat bez zbytečného odkladu, nejpozději však do tří měsíců ode dne přijetí žádosti. Lhůt podle věty první se nemůže dovolávat žadatel, který neposkytuje součinnost potřebnou ke splnění účelu poradenské služby. Krizová poradenská intervence, kterou se poskytuje pomoc v naléhavých ohrožujících situacích, zejm. při ohrožení života a dalších práv žadatele, se poskytuje bezprostředně po přijetí žádosti.

(5) Výsledkem psychologické a speciálně pedagogické diagnostiky jsou zpráva z vyšetření a doporučení obsahující návrhy úprav ve vzdělávání žáka. Při vydání zprávy a doporučení je žák, v případě žáka, který má zákonného zástupce též jeho zákonný zástupce informován o obsahu doporučení způsobem srozumitelným pro nejširší možný okruh osob. Žák nebo jeho zákonný zástupce potvrzuje svým podpisem, že doporučení s ním bylo projednáno, že porozuměl jeho povaze a obsahu a případně že k němu uplatňuje výhrady spolu s jejich upřesněním. Zpráva a doporučení se vydávají nejpozději do 30 dnů ode dne ukončení vyšetření. Doporučení je platné po dobu určitou, odpovídající jeho účelu; v případě doporučení zařazení žáka do školy nebo vzdělávacího programu pro žáky se zdravotním postižením však nevíše na dobu jednoho roku. Před skončením platnosti doporučení školské poradenské zařízení vyrozumí žáka nebo jeho zákonného zástupce o potřebě nové diagnostiky“.

Obě tato ustanovení se týkají především školských poradenských zařízení, v jejichž kompetenci je zjišťovat speciální vzdělávací potřeby žáků (§ 16 odst. 5 školského zákona). Jejich cílem je zejména zajistit včasné naplňování speciálních potřeb těchto žáků, zejména přípravu a realizaci potřebných vyrovnávacích nebo podpůrných opatření. § 1 odst. 4 stanovuje 3 měsíce od podání žádosti jako nejzazší časovou lhůtu pro zahájení poskytování poradenské služby, do této doby tedy musí být provedena alespoň první část psychologického nebo speciálně pedagogického vyšetření. Podle odst. 5 je výsledkem vyšetření jednak zpráva a jednak doporučení obsahující návrhy úprav ve vzdělávání; východiskem zde byl záměr oddělit tyto dva dokumenty a do dokumentace, kterou škola podle § 28 školského zákona o žákovi vede, ukládat jen doporučení a nikoli zprávu, která může obsahovat citlivé údaje. Současná praxe však ukazuje, že v drtivé většině případů nejsou citlivé údaje pro účely optimalizace vzdělávání žáka nezbytné a není proto důvod, aby byly do zprávy zaznamenávány. V odst. 5 je dále zakotveno, že doporučení týkající se návrhů úprav ve vzdělávání musí být se žákem a jeho zákonným zástupcem projednáno a zletilý žák, resp. zákonný zástupce nezletilého žáka musí potvrdit svým podpisem, že doporučení rozuměl a souhlasí s ním, nebo k němu uplatňuje výhrady, které by měly být písemně upřesněny např. v závěru doporučení. Podobně jako v odst. 3, který specifikuje informovaný souhlas s poskytováním poradenské služby, je i zde zdůrazněna srozumitelnost informace, která je žákovi a zákonnému zástupci o obsahu doporučení předkládána. Platnost doporučení se v případě, kdy je doporučováno zařazení do školy nebo vzdělávacího programu pro žáky s lehkým mentálním postižením nebo vzdělávacího programu pro základní školu speciální,

stanovuje na 1 rok. Záměrem zde bylo vytvořit mechanismus zachycení případné změny speciálních vzdělávacích potřeb žáka zařazeného do některého ze vzdělávacích programů, školy nebo třídy pro žáky s mentálním postižením a - pokud by taková změna zachycena byla - včasného přeřazení tohoto žáka do běžné školy, třídy, vzdělávacího programu (tento záměr byl současně reakcí na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva, podle kterého jsou u nás v řadě případů nebylo zařazení dítěte do školy pro žáky s mentálním postižením opodstatněné). V ostatních případech může být platnost doporučení stanovena na jakékoli období, toto období však být v dokumentu jasně uvedeno (tj. nikoli např. „kontrola podle potřeby“ nebo „rodiče se sami přihlásí“).

§ 2 vyhlášky o poradenských službách vymezuje účel poradenských služeb poskytovaných školami a školskými poradenskými zařízeními:

§ 2 vyhlášky č. 73/2005, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.

Účel poradenských služeb

Účelem poradenských služeb je přispívat zejména k:

- a) vytváření vhodných podmínek pro zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj žáků, pro rozvoj jejich osobnosti před zahájením vzdělávání a v průběhu vzdělávání,*
- b) naplňování vzdělávacích potřeb a rozvíjení schopností, dovedností a zájmů před zahájením a v průběhu vzdělávání,*
- c) prevenci a řešení výukových a výchovných obtíží, projevů různých forem rizikového chování, které předchází vzniku sociálně patologických jevů a dalších problémů souvisejících se vzděláváním a s motivací k překonávání problémových situací,*
- d) vytváření vhodných podmínek pro vzdělávání žáků se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním*
- e) vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky, kteří jsou příslušníky jiných kultur nebo etnických skupin,*
- f) vytváření vhodných podmínek, forem a způsobů práce pro žáky nadané a mimořádně nadané*
- g) vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšího profesního uplatnění*
- h) rozvíjení pedagogicko-psychologických a speciálně pedagogických znalostí a profesních dovedností pedagogických pracovníků ve školách a školských zařízeních,*
- i) zmírňování důsledků zdravotního postižení, zdravotního znevýhodnění a sociálního znevýhodnění a prevenci jeho vzniku.*

Oproti původnímu znění vyhlášky zpřesňuje novela č. 116/2011 Sb. název celého § 2 a znění ustanovení písm. e)¹¹. V písm. d) a i) jsou pak na rozdíl od předchozího znění vyhlášky jmenováni v souladu se školským zákonem nejen žáci se zdravotním postižením, ale také žáci se zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním.

§ 3 vyhlášky o poradenských službách vymezuje v prvním odstavci, že typy školských poradenských zařízení jsou poradna a centrum. Ve druhém odstavci stanovuje, že pracovníkům vykonávajícím pedagogicko-psychologickou činnost je poskytována odborná podpora za účelem zvýšení kvality poradenských služeb. Jedná se o odbornou podporu, která zahrnuje metodické vedení začínajících poradenských pracovníků a supervizi zkušenějších pracovníků a poradenských týmů. Supervize je chápána jako činnost cílená na pomoc odbornému a osobnímu rozvoji pracovníků (na rozdíl od inspekční činnosti, která je zaměřena především na hodnocení činnosti školy či školského zařízení). Je zaměřena na optimalizaci odborných přístupů poradenských pracovníků k žákům, zákonným zástupcům a pedagogům a metod práce s nimi a na nacházení efektivních řešení problémů a situací, do kterých se

pracovníci při poskytování poradenských služeb dostávají. § 3 byl v novele zachován v původním znění.

§ 4 vyhlášky stanovuje, jakou „další“ dokumentaci mají povinnost vést poradenští pracovníci škol a školská poradenská zařízení. Slovo „další“ je v názvu ustanovení proto, že je zde vymezena dokumentace nad rámec toho, co ukládá školský zákon v § 28 a na něj navazující vyhláška č. 364/2005 Sb., o vedení dokumentace škol a školských zařízení a školní matriky a o předávání údajů z dokumentace škol a školských zařízení a ze školní matriky, ve znění pozdějších změn).

§ 4 vyhlášky č. 73/2005, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.

Další dokumentace

(1) Školské poradenské zařízení vede dokumentaci

a) o žádostech o poskytnutí poradenské služby, o odmítnutí nebo přerušení poskytování poradenské služby,

b) o vyšetření, jeho výsledcích a poskytnuté péči individuální i skupinové,

c) o poskytnutí informace podle § 1 odst. 3 a potvrzení podle § 1 odst. 5 věty čtvrté,

d) o spolupráci se školami a školskými zařízeními

(2) Škola vede o poradenských službách poskytovaných školním psychologem nebo speciálním pedagogem dokumentaci podle odst. 1 písm. a) až d) a o poradenských službách poskytovaných školním metodikem prevence nebo výchovným poradcem dokumentaci podle odstavce 1 písm. b).

V původní verzi vyhlášky byla stanovena jen dokumentace školských poradenských zařízení, novela č. 116/2011 Sb. stanovuje i poradenskou dokumentaci školy, a to v souladu s vymezením informovaného souhlasu v § 1 odst. 2. Určitým problémem zde může být jmenovitá, neanonymní diagnostika tříd, kterou poměrně často uskutečňují jak školní metodici prevence, tak školní specialisté (psychologové i speciální pedagogové). Z textu § 1 odst. 2 vyplývá, že pokud bude dělat např. diagnostiku vztahů ve třídě pomocí některé ze sociometrických metod a pracovat se získanými výsledky psycholog nebo speciální pedagog, musí mít souhlas zákonných zástupců žáků, pokud ale bude používat stejný nástroj školní metodik prevence, souhlas mít nemusí. O možném odůvodnění hloubkou služeb už byla zmínka výše v souvislosti s výkladem k § 1 vyhlášky o poradenských službách.

Následující ustanovení vyhlášky vymezují postavení a úkoly školských poradenských zařízení. V § 5 se stanovuje směr služeb poskytovaných pedagogicko-psychologickou poradnou, specifikují se místa výkonu těchto služeb a jejich základní obsah ve vztahu k uživatelům služeb poradnou poskytovaných. § 6 je věnován centru, vymezuje se zde cílová skupina centra (v současném znění přesněji, než tomu bylo v původní vyhlášce), dále se pak podobně jako u poradny stanovují místa poskytování služeb a jejich základní obsah.

§ 5 a § 6 vyhlášky č. 73/2005, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.

§ 5 Poradna

(1) Poradna poskytuje služby pedagogicko-psychologického a speciálně pedagogického poradenství a pedagogicko-psychologickou pomoc při výchově a vzdělávání žáků.

(2) Činnost poradny se uskutečňuje ambulantně na pracovišti poradny a návštěvami zaměstnanců právnické osoby vykonávající činnost poradny ve školách a školských zařízeních.

(3) Poradna:

a) zjišťuje pedagogicko-psychologickou připravenost žáků na povinnou školní docházku a vydává o ní zprávu; doporučuje zákonným zástupcům a řediteli školy návrhy podpůrných

nebo vyrovnávacích opatření, zařazení do vzdělávacího programu přizpůsobeného vzdělávacím potřebám žáka, případně zařazení do školy a třídy odpovídající vzdělávacím potřebám žáka; spolupracuje při přijímání žáků do škol; provádí psychologická a speciálně pedagogická vyšetření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami,

b) zjišťuje speciální vzdělávací potřeby žáků škol a na základě výsledků psychologické a speciálně pedagogické diagnostiky vypracovává odborné posudky a návrhy podpůrných nebo vyrovnávacích opatření pro školy a školská zařízení, včetně posudků pro účely uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky a jednotlivé zkoušky, která svým obsahem a formou odpovídá zkoušce maturitní zkoušky,

c) poskytuje poradenské služby žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo vzniku problémů v osobnostním a sociálním vývoji, jejich zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům vzdělávajícím tyto žáky, poskytuje poradenské služby zaměřené na vyjasňování osobních perspektiv žáků,

d) poskytuje metodickou podporu škole,

e) prostřednictvím metodika prevence zajišťuje prevenci sociálně patologických jevů, realizaci preventivních opatření a koordinaci školních metodiků prevence.

§ 6 Centrum

(1) Centrum poskytuje poradenské služby při výchově a vzdělávání žáků se zdravotním postižením, jakož i dětí s hlubokým mentálním postižením, v odůvodněných případech, zejména v pochybnostech, zda se jedná o žáka se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním, také při výchově a vzdělávání žáků se zdravotním znevýhodněním. Jedno centrum poskytuje poradenské služby podle věty první v rozsahu odpovídajícím jednomu nebo více druhům zdravotního postižení podle části II bodů 1 až 8 přílohy č. 2 k této vyhlášce.

(2) Žákům základních škol speciálních a školských zařízení jsou poradenské služby centra poskytovány pouze v rámci diagnostiky a kontrolní diagnostiky, v odůvodněných případech i v rámci speciální individuální nebo skupinové péče, kterou nezajišťuje škola nebo školské zařízení, kde je žák zařazen.

(3) Činnost centra se uskutečňuje ambulantně na pracovišti centra a návštěvami pedagogických pracovníků centra ve školách a školských zařízeních, případně v rodinách, v zařízeních pečujících o žáky se zdravotním postižením.

(4) Centrum:

a) zjišťuje speciální připravenost žáků se zdravotním postižením na povinnou školní docházku a speciální vzdělávací potřeby žáků se zdravotním postižením a žáků se zdravotním znevýhodněním, zpracovává odborné podklady pro integraci těchto žáků a pro jejich zařazení a přeřazení do škol a školských zařízení a pro další vzdělávací opatření, připravuje posudky pro účely uzpůsobení maturitní zkoušky a jednotlivé zkoušky, která svým obsahem a formou odpovídá zkoušce maturitní zkoušky, u žáků a uchazečů se zdravotním postižením

b) zajišťuje speciálně pedagogickou péči a speciálně pedagogické vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením a žáky se zdravotním znevýhodněním, kteří jsou integrováni nebo kterým je určen jiný způsob plnění povinné školní docházky,

c) vykonává speciálně pedagogickou a psychologickou diagnostiku a poskytuje poradenské služby se zaměřením na pomoc při řešení problémů ve vzdělávání, v psychickém a sociálním vývoji žáků se zdravotním postižením a žáků se zdravotním znevýhodněním, na zjištění individuálních předpokladů a vytváření podmínek pro uplatňování a rozvíjení schopností, nadání a na začleňování do společnosti,

d) poskytuje pedagogickým pracovníkům a zákonným zástupcům poradenství v oblasti vzdělávání žáků se zdravotním postižením, případně také se zdravotním znevýhodněním

e) poskytuje metodickou podporu škole.

Novelou č. 116/2011 Sb. byla do vyhlášky zavedena povinnost školských poradenských zařízení připravovat posudky k přiznání uzpůsobení podmínek maturitní zkoušky pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (§ 5 odst. 3 písm. b) pro poradnu a § 6 odst. 4 písm. a) pro centrum). Tyto posudky jsou podrobněji vymezeny v § 20 a přílohách 2 a 3 vyhlášky č. 177/2009, o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách MZ, ve znění pozdějších změn. V souladu s těmito předpisy posudky obsahují:

- údaje o zařazení žáka do příslušné kategorie podle druhu, a příslušné skupiny podle míry zdravotního postižení nebo zdravotního znevýhodnění,
- návrh, jak by měly být žákovi upraveny podmínky a způsob konání maturitní zkoušky,
- seznam kompenzačních pomůcek, které žák při maturitě potřebuje
- případně také doporučení rozsahu a formy asistence a tlumočnických služeb nebo odlišností hodnocení.

Formulářů pro posudky je několik typů podle kategorií (tj. druhů zdravotního postižení nebo znevýhodnění) a mohou je vystavovat pouze pracovníci, kteří byli pro jejich zpracovávání proškoleni. V současné době je v každém školském poradenském zařízení nejméně jeden, obvykle více proškolených pracovníků.

V § 7 vyhlášky o poradenských službách se specifikují poskytovatelé a obsah poradenských služeb v základních, středních a vyšších odborných školách.

§ 7 vyhlášky č. 73/2005, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.

§ 7 Škola

(1) Ředitel základní, střední školy a vyšší odborné školy zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole zpravidla výchovným poradcem a školním metodikem prevence, kteří spolupracují zejména s třídními učiteli, učiteli výchov, případně s dalšími pedagogickými pracovníky školy. Poskytování poradenských služeb ve škole může být zajišťováno i školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem.

(2) Ve škole jsou zajišťovány poradenské služby v rozsahu odpovídajícím počtu a vzdělávacím potřebám žáků školy zaměřené na:

- a) prevenci školní neúspěšnosti,*
- b) primární prevenci sociálně patologických jevů,*
- c) kariérové poradenství integrující vzdělávací, informační a poradenskou podporu vhodné volbě vzdělávací cesty a pozdějšímu profesnímu uplatnění,*
- d) odbornou podporu při integraci a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, včetně žáků z jiného kulturního prostředí a žáků se sociálním znevýhodněním,*
- e) péči o vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků,*
- f) průběžnou a dlouhodobou péči o žáky s výchovnými a výukovými obtížemi a vytváření předpokladů pro jejich snižování a*
- g) metodickou podporu učitelům při aplikaci psychologických a speciálně pedagogických poznatků a dovedností do vzdělávací činnosti školy.*

Ustanovení § 7 odst. 1 umožňuje různé varianty personálního zajištění poradenských služeb ve školách podle regionálních potřeb a rozpočtových možností. Zdůrazněním participace třídních učitelů, učitelů výchov a dalších pedagogických pracovníků školy současně podporuje týmovou práci škol při poskytování poradenských služeb. V odstavci 2 je stanoveno základní zaměření poradenských služeb školy. Standardní činnosti, které tyto služby naplňují, jsou podrobně specifikovány v příloze č. 3 k vyhlášce, která vymezuje

standardní činnosti školního psychologa, standardní činnosti školního speciálního pedagoga, standardní činnosti výchovného poradce a standardní činnosti školního metodika prevence.

§ 8 odst. 1 vyhlášky stanovuje, že školská poradenská zařízení mohou poskytovat za úplaty standardní služby, tj. služby zahrnující výkon jedné či více standardních činností pouze na žádost osob, které nejsou uvedeny v § 1 odst. 1. Pokud tedy o standardní službu požádá žák, jeho zákonný zástupce, škola nebo školské zařízení, musí mu být poskytnuta zdarma; za úplatu mohou být poskytovány standardní služby pouze např. na žádost soudů, orgánů sociálně právní ochrany apod. V § 8 odst. 2 je pak stanoveno, že výše úplaty za poskytování poradenských služeb podle odstavce 1 (tj. standardních služeb, které jsou poskytovány na žádost jiných osob) se rovná nejvýše součtu všech nákladů prokazatelně a nezbytně vynaložených školským poradenským zařízením na poskytnutou službu. V rámci tzv. jiné činnosti mohou dále školská poradenská zařízení poskytovat za úplatu služby nadstandardní, tj. služby zahrnující činnosti, které nejsou vyjmenovány v přílohách č. 1 a č. 2 k vyhlášce.

10. Přehled použitých právních předpisů

Zákony:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších změn (zákona č. 383/2005 Sb., zákona č. 112/2006 Sb., zákona č. 158/2006 Sb., zákona č. 161/2006 Sb., zákona č. 165/2006 Sb., zákona č. 179/2006 Sb., zákona č. 342/2006 Sb., zákona č. 624/2006 Sb., zákona č. 217/2007 Sb., zákona č. 296/2007 Sb., zákona č. 343/2007 Sb., zákona č. 58/2008 Sb., zákona č. 126/2008 Sb., zákona č. 189/2008 Sb., zákona č. 242/2008 Sb., zákona č. 243/2008 Sb., zákona č. 306/2008 Sb., zákona č. 384/2008 Sb., zákona č. 49/2009 Sb., zákona č. 227/2009 Sb., zákona č. 378/2009 Sb., zákona č. 427/2010 Sb., zákona č. 73/2011 Sb., zákona č. 331/2011 Sb., zákona č. 375/2011 Sb., zákona č. 420/2011 Sb., zákona č. 472/2011 Sb., zákona č. 53/2012 Sb., zákona č. 333/2012 Sb. a zákona č. 370/2012 Sb.
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění zákona č. 383/2005 Sb.

Předpisy navazující na školský zákon:

- Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.
- Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb.
- Vyhláška č. 177/2009 Sb., o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách maturitní zkouškou, ve znění pozdějších změn (vyhlášky č. 90/2010 Sb., vyhlášky č. 274/2010 Sb., vyhlášky č. 54/2011 Sb., vyhlášky č. 273/2011 Sb. a vyhlášky č. 371/2012 Sb.)

Předpisy navazující na zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních:

- Vyhláška č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče
- Příkaz ministryně školství, mládeže a tělovýchovy č. 21/2007 k činnosti středisek výchovné péče č.j. 14 744/2007-24 a Metodický pokyn upřesňující podmínky činnosti středisek výchovné péče (Věstník MŠMT ČR – sešit 9/2007)

Poznámky

¹ Tímto předpisem je zákon č. 325/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu)

² Otázkou vyrovnávacích opatření se zabýváme v kapitole 4 tohoto textu.

³ Vymezení žáků se zdravotním postižením a žáků se zdravotním znevýhodněním obsahuje již citovaný §16 školského zákona. Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, která tento zákon navazuje, nemůže jeho ustanovení opakovat, může je ale blíže specifikovat, pokud je to z odborného hlediska považováno za potřebné. Touto bližší specifikací jsou právě definice žáků se sociálním znevýhodněním a žáků s těžkým zdravotním postižením.

⁴ Zvýraznění slouží pouze pro lepší orientaci v tomto textu, ve vyhlášce tato opatření tučně vyznačena nejsou.

⁵ Prostředky na asistenty z evropských projektů bylo do června 2012 možné získat s využitím programu EU peníze školám, konkrétně šablony „Zapojení asistenta pedagoga do procesu inkluzivního vzdělávání žáků se SVP“. MŠMT pravidelně vypisuje rozvojové programy „Podpora financování asistentů pedagoga pro děti, žáky a studenty se znevýhodněním“ a „Podpora škol, které realizují inkluzivní vzdělávání a vzdělávání dětí a žáků se znevýhodněním“.

⁶ § 16 odst. 8: „...Žáci se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, žáci se souběžným postižením více vadami a žáci s autismem mají právo se vzdělávat v základní škole speciální, nejsou-li vzdělávání jinak...“; § 45 odst. 2: „Ukončením vzdělávacího programu v základní škole speciální získá žák základy vzdělání.“; § 48 odst. 1: „Žáci se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, se souběžným postižením více vadami a s autismem se mohou vzdělávat v základní škole speciální, a to se souhlasem zákonného zástupce a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení.“

⁷ RVP PV: Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, RVP ZV: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, RVP ZV – LMP: příloha Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením, RVP ZŠŠ: Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání základní škola speciální, RVP G: Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, RVP OV: Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání, RVP PRŠ: Rámcový vzdělávací program pro obor vzdělávání praktická škola, ostatní RVP: Rámcový vzdělávací program pro základní

umělecké vzdělávání, Rámcový vzdělávací program pro jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky.

⁸ Kapitola 8 RVP ZV (Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání) je věnována vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

⁹ Povinnost poskytovat poradenské služby ve střediscích výchovné péče je stanovena § 2 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 458/2005 Sb., kterou se upravují podrobnosti o organizaci výchovně vzdělávací péče ve střediscích výchovné péče (tato vyhláška je prováděcím právním předpisem k zákonu č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších změn). Upřesnění poradenských služeb střediska je obsaženo v Metodickém pokynu MŠMT z r. 2007 upřesňujícím podmínky činnosti středisek výchovné péče.

¹⁰ V původním znění vyhlášky o poradenských službách (č. 73/2005 Sb.) byla uvedena podmínka informovaného souhlasu „s poskytnutím poradenské služby“; tato formulace umožňovala výklad, že souhlas se službami by měli mít i výchovní poradci a školní metodici prevence. V novele je informovaný souhlas vztažen pouze k psychologickým a speciálně pedagogickým službám. Předpokládá se, že psychologické a speciálně pedagogické služby jdou více do hloubky a více tedy ovlivňují vzdělávání žáků.

¹¹ V původním znění vyhlášky o poradenských službách (č. 73/2005 Sb.) zněl název § 2 „Obsah poradenských služeb“ a místo širšího „příslušníci jiných kultur“ bylo v ustanovení uvedeno pouze „příslušníci národnostních menšin“

PŘÍLOHA

Vybrané úkoly školských poradenských zařízení ve školském zákoně a na něj navazujících vyhláškách (č. 73/2005 Sb. ve znění vyhl. 147/2011 a č. 177/2009 Sb. ve znění vyhl. 90/2010 Sb.)

- **Zjišťují speciální vzdělávací potřeby žáků** (§16 odst. (5) školského zákona)
- Zjišťují mimořádné nadání žáků (§ 12 odst. (2) vyhl. č. 73/2005 Sb., ve znění 147/2011 Sb.) a vyjadřují se k žádosti mimořádně nadaného žáka (zák. zástupce) o „**předčasné zaškolení**“ nebo „**přeskočení ročníku**“ (§ 17 odst. (3) školského zákona)
- Dávají písemná doporučení, na jejichž základě ředitel školy povoluje vzdělávání žáků podle **individuálního vzdělávacího plánu** (§ 18 školského zákona)
- Žákům, kteří jsou podle individuálního vzdělávacího plánu vzděláváni, a jejich zákonným zástupcům poskytují **poradenskou podporu** (§ 6 odst (8) a § 13 odst. (7) vyhl. č. 73/205 Sb. ve znění 147/2011 Sb.).

- **Spolupracují** se školami, žáky a jejich zákonnými zástupci **při vypracovávání individuálních vzdělávacích plánů** pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (§ 6, odst. (6) vyhl. č. 73/205 Sb. ve znění 147/2011 Sb.) a pro žáky mimořádně nadané (§ 13 odst. (5) této vyhl.).
- **Vyjadřují se k potřebě** zřídit ve třídě, kde se vzdělává žák se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním, funkci **asistenta pedagoga** (§ 16 odst. 9 školského zákona)
- Sledují a dvakrát ročně **vyhodnocují dodržování postupů a opatření stanovených v individuálních vzdělávacích plánech** pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (§ 6, odst (8) vyhl. č. 73/205 Sb., ve znění 147/2011 Sb.)
- Vydávají **doporučení ke vzdělávání** žáků s těžkým mentálním postižením, žáků s více vadami a žáků s autismem **v základní škole speciální** (§ 48 školského zákona)
- Vydávají doporučení k převedení žáka se zdravotním postižením do vzdělávacího programu základního vzdělávání pro žáky se zdravotním postižením nebo do základní školy speciální (§ 49 odst.(2) školského zákona), resp. písemná doporučení k **zařazení žáků do škol, tříd, studijních skupin** zřízených pro žáky se zdravotním postižením a k převedení do **vzdělávacího programu** upraveného pro žáky se zdravotním postižením (§ 9. odst. (1) vyhl. č. 73/205 Sb., ve znění vyhl. č. 147/2011 Sb.).
- Pokud dojde k významné změně speciálních vzdělávacích potřeb žáka se zdravotním postižením **přezkoumávají jeho zařazení a navrhují případnou úpravu** (§ 9 odst. (3) vyhl. 73/205 Sb., ve znění 147/2011 Sb.),
- Na základě odborného posouzení vydávají písemné **vyjádření k tomu, zda je vhodné přijmout dítě se zdravotním postižením do mateřské školy** (§ 34 odst. (6) školského zákona).
- **Vyjadřují se k jiným formám plnění povinné školní docházky** (§ 41 - individuální vzdělávání, § 42 vzdělávání žáků s hlubokým mentálním postižením)
- Doporučující posouzení školského poradenského zařízení a odborného lékaře nebo klinického psychologa je nezbytným **podkladem pro odložení začátku povinné školní docházky dítěte** podle § 37 odst. (1) školského zákona
- Doporučující posouzení školského poradenského zařízení je podkladem **pro krajský úřad při stanovování způsobu vzdělávání žáka s hlubokým mentálním postižením** podle § 42 školského zákona.
- Podle § 47 odst. (2) školského zákona je doporučení školského poradenského zařízení také **podkladem pro zařazení žáka do přípravné třídy základní školy**.
- Podle vyhlášky č.177/2009, o bližších podmínkách ukončování vzdělávání ve středních školách MZ (zejména § 20), zpracovávají školská poradenská zařízení **posudky k přiznání uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky**, které obsahují údaje o zařazení žáka do příslušné kategorie a skupiny žáků podle druhu zdravotního postižení nebo zdravotního znevýhodnění, návrh úprav podmínek a způsobu konání maturitní zkoušky, dále výčet kompenzačních pomůcek a doporučení rozsahu a formy případné asistence, tlumočnických služeb nebo odlišností hodnocení.